

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПАСТУШИХ СОБАК В УМОВАХ СУЧАСНОГО ВЕДЕННЯ ГАЛУЗІ ВІВЧАРСТВА

Б. О. Вовченко, О. М. Соболю

ksau-tvpt@ukr.net, soboalex1986@gmail.com

Херсонський державний аграрний університет
вул. Стрітенська, 23, м Херсон, 73006, Україна

Досліджено показники ефективності використання службових собак пастушого напрямку при обслуговуванні різної чисельності поголів'я овець у зв'язку із економією витрат на обслуговування поголів'я. Показано, що в сучасних умовах ведення галузі вівчарства фермерські і селянські господарства Близнюківського району Харківської області в середньому мали 14,5 гол./господарство, в умовах яких більш доцільним є використання службових собак універсального напрямку.

Визначено, що при утриманні службових собак найбільша частина витрат (79,92%) припадає на корми, середня вартість утримання собаки за умов повноцінної збалансованої годівлі натуральними кормами становить 7411,2-6021,6 грн на рік. Для різного поголів'я овець економія коштів складає від 37,3 до 104,8 тис. грн. Відповідно, для поголів'я овець до 400-1000 голів економія коштів на одну собаку складає 37,3 тис. грн, 1000-10000 голів – 14,9 тис. грн. Встановлено, що використання службових собак у вівчарстві дозволяє: зекономити людську працю від 40,0% до 66,7%, вивільнити в кожній бригаді не менше однієї людини; знизити витрати на оплату праці до 44,4-73,4%. Показники ефективності використання службових собак у вівчарстві пов'язані з їх чисельністю. Якщо абсолютні показники економії витрат збільшуються з підвищенням розміру поголів'я, то показники питомої та відносної економії мають протилежну тенденцію. Для поголів'я овець до 1000 голів економія коштів на одну собаку складає 37,3 тис. грн, 1000-10000 – 14,9 тис. грн, відносна економія витрат на обслуговування поголів'я – 41,7- 55,6%.

Ключові слова: вівчарство, пастуші собаки, породи, вартість утримання, абсолютні витрати, питомі витрати, економія коштів, економія робочої сили.

THE RELEVANCE of USING the SHEPHERDS' DOGS under the CONTEMPORARY CONDITIONS SHEEP BREEDING INDUSTRY CONDUCTING

B. O. Vovchenko, O. M. Sobol

ksau-tvpt@ukr.net, soboalex1986@gmail.com

Kherson State Agricultural University
23, Stritens'ka Street, Kherson, 73006, Ukraine

The performance indicators of shepherds' dogs using are investigated according to the different quantity of sheep livestock servicing regarding to the cost savings on sheep livestock maintenance. It is shown that under the current conditions of the sheep breeding industry management, farm and peasant enterprises of Bliznetsovsky district (Kharkiv region) had an average of 14,5 (livestock number per enterprise). It is considered that the usage of universal service dogs is more reasonable there.

It is determined that the majority of expenditure on service dogs maintenance derives from the forage costs. The average cost of service dogs maintenance that provided the nutritious well-balanced feeding with natural fodder accounts for 7411, 2 -6026, 6 UAN per year. For different sheep livestock the efficiency gains account for 37,300 to 104,800 UAN. Accordingly, one dog, which grazes the sheep's herd up to 400-1000 livestock number, the cost savings by constitute 37,300 UAN, 1000-10000-14,900 UAN. It is identified that the service dogs using in sheep breeding makes it possible to save peoples' labor by 40 % to 66,7 %; to liberate not less than one person in each brigade; to reduce wage costs from 44,4 to 73.4%. Indicators of the effectiveness of the service dogs use in sheep breeding are associated with their number. If the absolute indicators of cost savings increase with the increase in the size of the livestock, the indicators of specific and relative savings have the opposite tendency. For a sheep livestock of up to 1000 number, the savings per one dog is 37.3 thousand UAH, 1000-10000 – 14.9 thousand UAH. Relative savings of maintenance costs for livestock is 41.7-55.6%.

Keywords: sheep breeding, shepherd dogs, breeds, cost of maintenance, absolute costs, unit costs, cost savings, labor saving

АКТУАЛЬНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПАСТУШЬИХ СОБАК В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО ВЕДЕНИЯ ОТРАСЛИ ОВЦЕВОДСТВА

Б. Е. Вовченко, О. М. Соболев
ksau-tvpt@ukr.net, soboalex1986@gmail.com

Херсонский государственный аграрный университет
ул. Стретенская, 23, г. Херсон, 73006, Украина

В связи с экономией расходов на содержание овец исследованы показатели эффективности использования служебных собак пастушьего направления для обслуживания различного поголовья. В современных условиях ведение отрасли овцеводства на примере фермерских и крестьянских хозяйств Близнецовского района Харьковской области, которые в среднем имели 14,5 голов овец, показано, что наиболее целесообразным является использование служебных собак универсального направления.

Определено, что при содержании служебных собак большая часть расходов (79,92%) приходится на корма. Средняя стоимость содержания собаки при условии полноценного сбалансированного кормления натуральными кормами составляет 7411,2-6021,6 грн. в год. Для разного поголовья овец экономия средств составляет от 37,3 до 104,8 тыс. грн. Соответственно, для поголовья овец до 400-1000 голов экономия средств от одной собаки составляет 37,3 тыс. грн., 1000-10000 – 14,9 тыс. грн. Установлено, что использование служебных собак в овцеводстве позволяет экономить труд людей от 40,0% до 66,7%, высвободить в каждой бригаде не менее одного человека; снизить расходы на оплату труда до 44,4-73,4%. Показатели эффективности использования служебных собак в овцеводстве связаны с их численностью. Если абсолютные показатели экономии расходов увеличиваются с повышением размера поголовья, то показатели удельной и относительной экономии имеют противоположную тенденцию. Для поголовья овец до 1000 голов экономия средств на одну собаку составляет 37,3 тыс. грн., 1000-10000 – 14,9 тыс. грн. Относительная экономия затрат на обслуживание поголовья – 41,7- 55,6 %.

Ключевые слова: овцеводство, пастушьи собаки, породы, стоимость содержания, абсолютные расходы, удельные затраты, экономия средств, экономия рабочей силы.

Розвиток світового вівчарства протягом всієї історії галузі проходив у зв'язку із постійним використанням службових собак пастушого напрямку. В. О. Сухарльов вважає, що між двома видами тварин (собака-вівця) встановився біологічний симбіоз, який переріс в міжвидовий тандем. Встановилася тріада – людина-собака-вівця у вигляді піраміди: на вершині людина, а по кутах підстави – собака і вівця. Між ними – весь ряд домашніх видів тварин і птахів, бо найпершими одомашненими видами людиною були собака і вівця [1].

У дослідженнях ВНДІВК всі службові собаки розподіляються на три напрями:

- породи собак охоронно-сторожового напрямку: кавказька, середньоазіатська та їх помісі;

- породи собак універсального напрямку: німецька, східноєвропейська, південноросійська вівчарки і шотландська коллі;

- породи собак пастушого напрямку: англійська вівчарка породи бордер – коллі, угорські вівчарки пулі та пумі [2].

За рахунок використання службових собак під час випасання овець навантаження на чабана збільшувалося у 2 рази, коефіцієнт використання пасовищ з 72,1% до 87,2%, ємність 1 га пасовищ – з 136,4 до 158,7 вівце-днів, середньодобові прирости від 117,0 до 123,0 г [2].

Здатність собаки виконувати пастуші функції пов'язана з наявністю пастушого інстинкту. Серед угорських, англійських вівчарок відсутність цього інстинкту не показала жодна собака. Серед шотландських вівчарок (коллі) таких було 22,0%, південноросійських – 80,0%. Серед кавказьких і середньоазіатських вівчарок наявність пастушого інстинкту [3].

Постановка проблеми. Основна зона вівчарства в Україні – Степова, оскільки тут зосереджено 76,4 % від загальної кількості овець. Поміж несприятливих факторів для розведення овець відзначається високий ступінь розораності земель, віддаленість та розкиданість природних кормових угідь по території, відсутність прогонів до них, короткий період наявності зеленого травостою (у липні трава вже висихає). Основною причиною, яка гальмує розвиток галузі вівчарства, є висока собівартість продукції та низькі ціни реалізації [4].

Виходячи з цих закономірностей розвитку галузі, розвиток вівчарства має відбуватися з урахуванням факторів високої розораності земель, тобто відсутності великих ділянок під пасовища та складнощі при їх використанні разом із високою собівартістю. Одним із найбільш дієвих шляхів вирішення цієї низки питань є використання службових собак. Так, ще в 30-х роках ХХ сторіччя було доведено, що собака, яка допомагає чабану, економічно вигідна для нього: з

трьома собаками він може пасти отару чисельністю до 1000-1500 овець, тоді як без них йому потрібні були б ще пастухи [5].

Актуальності питанню повернення пастуших собак сприяють часті випадки нападу на отари диких або бездомних собак [6]. Здичавілі собаки проникають на вівцеферми і рвуть овець, яких потім доводиться дорізати і утилізувати, або ж загризають та з'їдають. Захистити овець у таких випадках можуть тільки сильні і кошлаті вівчарки або їм подібні (кавказька, середньоазіатська).

Практика використання пастуших собак в СНД мало вивчена і є неосвоєною проблемою галузі. Найбільший досвід використання пастуших собак накопичений в Австралії. Вівчарські собаки зазвичай надавали своїм власникам у 5,2 і більше рази прибутку інвестицій з їх придбання та утримання [7].

Отже, питання використання пастуших собак є актуальним, особливо у зв'язку із відсутністю великих ділянок під пасовища та складнощів при їх використанні разом із високою собівартістю. До цього додається зменшення поголів'я овець і, відповідно, середнього розміру отари. Основна мета досліджень – визначення бажаного типу собак для використання в сучасних умовах ведення галузі та обґрунтування їх використання.

Матеріал і методика досліджень Як свідчать результати досліджень, основним підходом для характеристики ефективності використання пастуших собак вважають визначення економії витрат на обслуговування поголів'я овець та багато дослідників оцінюють відмінності в витратах кормів.

Для визначення потреби в робочій силі без використання службових собак використовували емпіричні дані проф. Б. О. Вовченка та нормативи обслуговування овець [8]. Для визначення потреби в робочій силі при використанні службових собак використовували дані В. І Куницина, Ю. М. Пільщікова [2].

У зв'язку із відсутністю даних про використання службових собак у спеціалізованих вівчарських підприємствах, характеристику породної належності провели за даними їх використання в приватному вівчарстві.

Оцінку витрат на годівлю собак проводили, виходячи з досліджень породної структури собак у вівчарських господарствах, раціонів годівлі службових собак у сільському господарстві за методикою П. О. Заводчикова [9] та ринкової вартості кормів в м. Херсон.

Загальну оцінку витрат на утримання собак та економії витрат на обслуговування поголів'я проводили за методикою Е. R. Arnott, J. B. Early, С.М. Wade, P.D., McGreevy, зважаючи на ціни (м. Херсон) на ветеринарні обробки та препарати [7]. При розрахунках витрат

на утримання собак можливі фінансові надходження від реалізації цуценят не враховували.

Результати досліджень Протягом 2014-2016 років було досліджено дев'ять фермерських і селянських господарств Близнюківського району Харківської області із середньою чисельністю овець 14,5 гол. / господарство, де постійно використовують службових собак. У цих умовах відсутність великих пасовищ з короткими прогонними шляхами ускладнює випасання овець, а малий розмір отари спричинює недоцільне збільшення питомої ваги витрат на заробітну плату. Тому для випасання невеликих груп овець використовують підготовлених собак, власник забезпечує лише поверхневий нагляд за випасом тварин, взагалі не використовуючи працю найманих працівників (рис. 1).

Собаки підготовлені для того, щоб самостійно здійснювати основні операції по догляду за вівцями, крім того на них покладаються охоронні функції. Всього використовувалося 11 собак, з яких сім голів належали до породи східноєвропейська вівчарка (СЄВ), також працювали дві собаки породи середньоазіатська вівчарка, одна – кавказька вівчарка та одна безпородна. Зважаючи на такий розподіл, визначення витрат на годівлю необхідно проводити для собак з живою масою, характерною для східноєвропейської вівчарки (СЄВ). За вимогами стандарту, висота в холці для псів становить 66-76 см, для сук – 62-72 см відповідно, жива маса – 45-55 кг [10].

Основними статтями витрат на утримання службової собаки є годівля, балансові відрахування, витрати на забезпечення ветеринарного благополуччя (табл. 1).

Таблиця 1. Витрати на річне утримання службової собаки (жива маса 50-55 кг) при збалансованому натуральному харчуванні

Назва витрат	Витрати	Вартість, грн		Структура, %
М'ясо та м'ясопродукти	182,5 кг	3285,0	7404,0	79,92
Крупи	182,5 кг	1095,0		
Риба	20,8, кг	936,0		
Яйця курячі	104 шт	260,0		
Овочі	36,5 кг	292,0		
Мінерально- вітамінні добавки	25,6 кг	1536,0	755,0	8,15
Вакцинація Еурікан ДНРРІ2 + L	1 доза	205,0		
Дегельмінтизація Drontal plus	2 упаковки	312,0		
Боротьба з ектопаразитами	2 штуки	238,0	526,0	6,25
Балансові відрахування	1 голова	526,0	526,0	6,25
Всього	-	8685,0		-
Додаткові витрати	-	579,0	579,0	5,68
Разом	-	9264,0	9264,0	100,00

Ветеринарні заходи включають в себе вакцинацію, боротьбу із зовнішніми та внутрішніми паразитами. Розраховані річні витрати на утримання собаки становлять до 9,3 тис. грн на рік, або 772 грн на місяць.

В умовах господарств частину коштовних кормів для собак замінюють кормами з власних джерел: відходами харчування, тваринами, що пали не від інфекційних хвороб, боєнськими конфіскатами та іншими продуктами, що дозволяє економити на годівлі тварин до 20,0-35,0% [5]. Тобто, в умовах господарства вартість утримання собаки може бути знижена до 7411,2-6021,6 грн.

Використання службових собак дозволяє економити витрати на робочу силу, відповідно, і на оплату праці. Так, за даними таблиці 2, економія робочої сили складає від 40,0% до 66,7%.

Таблиця 2. Витрати на обслуговування поголів'я овець

Кількість овець	Кількість працівників, чол.				Кількість службових собак, гол.	Всього витрат за рік, тис. грн	
	без використання пастуших собак		з використанням службових собак			без використання пастуших собак	з використанням службових собак
	чабанів	підпасків	чабанів	підпасків			
До 400	1	1	1	-	1	89,4	52,1
400 - 1000	2	1	1	-	2	134,0	59,5
1000 - 6000	3	1	2	-	4	178,7	119,0
6000 - 8000	4	1	2	1	4	223,4	163,7
8000 - 10000	4	2	2	1	6	268,1	178,5

Відповідно, використання службових собак вивільнює в кожній бригаді не менше однієї людини. В зв'язку із цим з'являється можливість без виділення додаткових працівників упорядкувати режим праці і відпочинку чабанів з нормованим робочим днем.

З огляду на мінімальний рівень заробітної плати для груп овець різної чисельності, економія коштів складає від 37,3 до 104,8 тис. грн. Відповідно, для поголів'я овець 400-1000 голів економія коштів на одну собаку складає 37,3 тис. грн, 1000-10000 голів – 14,9 тис. грн. Важливим показником ефективності використання службових собак є питомі витрати на обслуговування поголів'я овець. Максимальна економія (41,7-55,6%) отримана при поголів'ї до 1000 голів, мінімальна 17,9-28,0% – при поголів'ї від 6000 голів. Взагалі рівень як абсолютної, так і питомої економії витрат на обслуговування поголів'я знижується із збільшенням поголів'я овець (табл. 3).

Таблиця 3. Порівняльна характеристика питомих витрат на обслуговування поголів'я овець

Кількість овець	Всього, за рік, грн на 1 голову		Відносні витрати з використанням собак/ без використання собак, %	Відносна економія витрат на обслуговування поголів'я, %
	без використання службових (пас-туших) собак	з використанням службових (пас-туших) собак		
До 400	223,4	130,2	58,3	41,7
400 - 1000	134,0	59,5	44,4	55,6
1000 - 6000	29,8	19,8	66,4	33,6
6000 - 8000	27,9	20,5	73,4	26,6
8000 - 10000	26,8	19,3	72,0	17,9

Висновки. В умовах відсутності великих пасовищ з близькими прогонними шляхами та малих розмірів отар на службову (пасушу) собаку покладаються різні функції, тому в господарствах з невеликим поголів'ям овець доцільно використовувати службових собак універсального напрямку.

При утриманні службових собак найбільша частина витрат (79,92%) припадає на корми. При повноцінній збалансованій годівлі натуральними кормами є можливість знизити річну вартість утримання собаки живою масою 50-55 кг до 7,4-6,0 тис. грн.

Використання службових собак у вівчарстві одночасно дозволяє вирішити декілька проблем: зекономити робочу силу на 40,0% до 66,7%, вивільнити в кожній бригаді не менше однієї людини, без виділення додаткових працівників упорядкувати режим праці і відпочинку чабанів з нормованим робочим днем; знизити витрати на оплату праці до 44,4-73,4%.

Показники ефективності використання службових собак у галузі вівчарства пов'язані з їх чисельністю. Якщо абсолютні показники економії витрат збільшуються з підвищенням чисельності поголів'я, то показники абсолютної та відносної економії мають протилежну тенденцію. Для поголів'я овець до 1000 голів економія коштів на одну собаку складає 37,3 тис. грн, 1000-10000 голів – 14,9 тис. грн, відносна економія витрат на обслуговування поголів'я – 41,7-55,6%.

Список використаної літератури

1. Сухарлєв В. А. Собаки и овцы – исторический тандем. *Золотое руно Таеви* / В. А. Сухарлєв URL: <http://www.runo.ks.ua/prakt/389-2013-11-30.html>
2. Куницын В. И., Пильщиков Ю.Н. Техника дрессировки и организация рационального использования служебных собак в овцеводстве: методические рекомендации для работников овцеводства / ВНИИОК. Ставрополь, 1983. 59 с.
3. Калинин В. А., Иванова Т. М., Морозова Л. В. Отечественные породы служебных собак азиатского происхождения. Москва : Патриот, 1992. 125 с.
4. Жарук П. Г., Вдовиченко Ю. В. Стан та перспективи розвитку галузі вівчарства України. *Вісник Дніпропетровського Державного аграрного університету*. Дніпропетровськ, 2013. №1 С.133-138.
5. Немцов А. Руководство по служебному собаководству в сельском хозяйстве. URL: <http://www://core.ac.uk/download/pdf/81599129.pdf>
6. Деревянко О. Ф., Сухарльов В. А., Богдановский А. В. Одичавшие собаки – серьёзная угроза овцеводству. Екологія та проблеми зооінженерії і ветеринарної медицини: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 160-річчю з дня народження О. А. Колесова. Харків: РВВ ХЗВІ, 1997. С. 39-40.
7. Arnott E.R., J.B Early., Wade C. M. , McGreevy P. D. Estimating the Economic Value of Australian Stock Herding Dogs [Оценка экономической ценности использования австралийских собак – пастухов]. URL: <http://www.animalstudiesrepository.org/cgi/viewcontent.cgi?article...>
8. Штомпель М. В., Вовченко Б. О. Технологія виробництва продукції вівчарства : навчальне видання. Київ : Вища освіта, 2005. С. 331-334.
9. Заводчиков П. А. Служебная собака в сельском хозяйстве. Ленинград : Колос, 1968. 144 с.
10. Стандарт породы восточно-европейская овчарка. Страж Хаджибея URL: <http://www//straj-hadjybeya.jimdo.com/>